

Тема № 1. Основні способи захисту і загальні правила поведінки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.

Заняття 1. Основні способи захисту в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій.

Навчальна мета: – ознайомити слухачів з класифікацією надзвичайних ситуацій (НС) мирного часу та їх впливом на населення та об'єкти;
– вивчити організацію і порядок оповіщення населення про надзвичайні ситуації, а також порядок дій за сигналом оповіщення.

Час: 1 год.

Місце: аудиторія.

Метод: лекція.

Посібники: 1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10. 2013 № 841 “Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій”.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 “Про затвердження порядку класифікації НС за їх рівнями”.

Навчальні питання:

1. Основні поняття про надзвичайні ситуації (НС). Порядок отримання інформації про загрозу і виникнення НС. Попереджувальний сигнал “**Увага всім!**”.

2. Захисні споруди цивільного захисту, їх призначення та облаштування. Порядок заповнення захисних споруд та правила поведінки працівників, які укриваються в них.

3. Принцип дії, індивідуальний підбір та правила користування протигазами, респіраторами. Медичні засоби, що входять до індивідуальних аптечок та їх призначення. Індивідуальний перев'язочний пакет. Індивідуальні протихімічні пакети.

4. Евакуація, порядок її проведення, правила поведінки.

1-е навчальне питання. Основні поняття про надзвичайні ситуації (НС). Порядок отримання інформації про загрозу і виникнення НС. Попереджувальний сигнал “**Увага всім!**”.

В даний час структура цивільного захисту університету є складовою частиною функціональної підсистеми “Освіта і наука України” загальної державної системи цивільного захисту України.

Положення про функціональну підсистему “Освіта і наука України” затверджено наказом Міністерства освіти і науки України за № 1400 від 21.11.2017 року “Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту”. В даному Положенні даються основні поняття термінів з цивільного захисту.

Згідно Положення в поняття надзвичайної ситуації вкладено порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження або іншими джерелами, що призвели (можуть призвести) до загибелі людей та значних матеріальних витрат.

Надзвичайні ситуації за своїм походженням поділяються на:

– НС природного характеру – небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, інфекційна захворюваність людей, тварин, рослин, зміна стану водних ресурсів і біосфери, а також інші явища;

– НС техногенного характеру – транспортні аварії та катастрофи, пожежі, непередбачені вибухи, аварії з викидом небезпечних хімічних, радіоактивних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах і інші випадки;

– НС соціально-політичного характеру – терористичні акти різного спрямування, викрадення і знищення людей і об'єктів;

– НС воєнного характеру – застосування зброї масового ураження або звичайного озброєння, під час якого можливі вторинні фактори ураження населення внаслідок руйнування потенційно-небезпечних об'єктів.

Згідно з Постановою КМУ від 24.03.04 № 368 “Про затвердження порядку класифікації НС за їх рівнями” в залежності від масштабів заподіяної шкоди, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації наслідків, надзвичайні ситуації класифікуються на наступні рівні:

- державний;
- регіональний;
- місцевий;
- об'єктовий.

Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлені такі критерії:

1) територіальне поширення й обсяги технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

2) кількість людей, які внаслідок дії вражаючих чинників джерела надзвичайної ситуації загинули або постраждали, або порушені нормальні умови життєдіяльності людей;

3) розміри збитків, принесених вражаючими факторами надзвичайної ситуації.

До **державного рівня** відноситься надзвичайна ситуація, яка:

1) поширилась або може поширитися на територію інших держав;

2) поширилась на територію двох або більше областей України, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів;

3) призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий термін (більш ніж на 3 доби);

4) призвела до загибелі понад 5 осіб або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 10 тис. осіб на термін більше 3 діб, а збитки перевищили 25 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

5) збитки перевищили 150 тис. мінімальних зарплат.

До **регіонального рівня** відносяться надзвичайні ситуації:

1) яка поширилась на територію двох чи більше районів області, а для її ліквідації наслідків необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як на 1% обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів;

2) яка призвела до загибелі від 3 до 5 осіб або згодом якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис.

осіб на термін більше 3 діб, а витрати перевищили 5 тис. розмірів мінімальної заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів зарплати.

Місцевого рівня визначається надзвичайна ситуація:

1) яка вийшла за межі території потенційно небезпечного об'єкта, загрожує довкіллю, сусіднім населеним пунктам, інженерним спорудам, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта;

2) унаслідок якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на термін більше 3 діб, а збитки перевищили 500 мінімальних розмірів зарплати;

3) збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів зарплати.

Об'єктовий рівень присвоюється надзвичайної ситуації, яка не підпадає під названі вище критерії.

Надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному критерію.

У разі коли внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає значень, рівень НС встановлюється на ступінь менше (для ДТП – на два ступеня менше).

Остаточне рішення щодо визначення рівня надзвичайної ситуації, приймає Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) з урахуванням експертного висновку регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Визначення рівня надзвичайної ситуації необхідне, щоб визначитись, з якого бюджету повинні покриватися витрати на ліквідацію її наслідків.

Порядок отримання інформації про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій

Велике значення для зменшення наслідків надзвичайних ситуацій має своєчасне оповіщення про них населення, що дозволить вжити необхідних заходів по захисту людей і матеріальних цінностей.

Залежно від характеру НС та умов її виникнення, населення сповіщається про нього по всіх можливих каналах зв'язку – радіомовленню, телебаченню й за допомогою звукових сигналів. Наприклад, сигнал про виникнення пожежі на підприємствах (в установі) може бути поданий по телефону, радіо та за допомогою інших заздалегідь встановлених засобів, щоб завчасно сповістити населення про наближення повені (затоплення місцевості), за районами, де може виникнути така небезпека, ведеться безупинне спостереження. Дані спостереження періодично передаються по місцевому радіо. Тому радіоточки в квартирах повинні бути постійно включені.

При невідворотності повені (затоплення) місцеві органи влади організують оповіщення населення про початок евакуації. Людей, які знаходяться за межами населених пунктів, про безпосередню загрозу повені сповіщають з патрульних літаків, вертольотів або швидкохідних катерів, використовуючи гучномовні установки; у деяких випадках у цих цілях використовують посильних, надаючи їм транспортні засоби.

Попереджувальний сигнал “Увага всім!”

Оповістити населення – означає попередити про землетрус, повені або іншого стихійного лиха, передати інформацію про випадок аварії, катастрофи. Для цього в країні створені відповідні умови. Так, широко розвинена радіотрансляційна мережа. Переважна більшість підприємств, навчальних закладів мають місцеві радіовузли. Навряд чи знайдеться будинок, де немає радіоприймача, телевізора або радіоточки. Все це доповнюється мережею електричних сирен, розташованих у містах на дахах будівель, в шумних цехах на підприємствах.

Основним способом своєчасного і надійного оповіщення населення про надзвичайні ситуації мирного часу та в умовах війни є передача МОВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ з використанням державних мереж провідного радіо, телебачення. Для залучення уваги населення перед мовною інформацією включаються сирени, виробничі гудки та інші сигнальні засоби, що означає подачу попереджувального сигналу **“Увага всім!”**.

Почувши звук сирен та інших сигнальних засобів, треба негайно включити телевізор, радіоприймач, репродуктор радіотрансляційної мережі і слухати інформацію місцевих органів влади або штабу цивільної оборони. І так до закінчення ліквідації наслідків стихійного лиха або аварій. Радіотрансляційні вузли об'єктів народного господарства повинні переводитися на цілодобову роботу.

Місцеві органи ЦЗ повинні заготовити різні варіанти повідомлень. Приміром сталася **аварія на хімічно небезпечному об'єкті**. Яку інформацію має отримати населення?

Штаб ЦЗ пропонує таку: *“Увага! Говорить штаб цивільного захисту! Громадяни! Сталася аварія на бавовняному комбінаті з викидом хлору – сильнодіючої отруйної речовини. Хмара зараженого повітря поширюється в напрямку... В зону хімічного зараження потрапляють наступні квартали міста... Людям, які опинилися в зоні зараження, негайно покинути будинки, установи, підприємства, навчальні заклади і виходити в безпечні місця по найкоротшому маршруту, ... перпендикулярно напрямку вітру. Перш ніж вийти, надіньте ватно-марлеві пов'язки, попередньо змочивши її водою або 2% розчином питної соди. Якщо ви не встигли до підходу зараженого повітря покинути квартиру, будинок, то сховайтеся у ньому – щільно закрийте вікна, кватирки і закрийте доступ повітря в приміщення ззовні. В підвалах і нижніх поверхах не ховатися – хлор важчий за повітря і затікає в усі низинні місця, в тому числі і в підвали.*

Проінформуйте про те, що трапилося і порядку дій сусідів. Надалі дійте відповідно до вказівок штабу ЦЗ та місцевої Ради. Слідкуйте за нашими повідомленнями”.

Інформацію необхідно передавати кілька разів.

Інший приклад. **При аварії на атомній електростанції.**

Інформація така: *“Увага! Говорить штаб цивільного захисту! Громадяни! Сталася аварія на атомній електростанції. В районі АЕС і в населених пунктах (вказуються конкретні пункти...) очікується випадання радіоактивних опадів. Населенню, яке проживає у вказаних пунктах, необхідно знаходитись у приміщеннях, провести додаткову герметизацію житлових приміщень, прийняти йодистий препарат. Надалі діяти відповідно до вказівок штабу цивільного захисту”.*

Виходячи з виду аварії, катастрофи або стихійного лиха, а також сформованих умов, зміст текстів звернень (інформації) може відрізнятись від наведених.

При повені: “Увага! Говорить штаб цивільного захисту. Громадяни! У зв’язку з підвищенням рівня води в р. Дніпро очікується підтоплення будинків у районі вулиць ... Населенню, яке проживає на цих вулицях, зібрати необхідні речі, продукти харчування, воду, відключити газ, електроенергію і вийти в район ... Про отриману інформацію сповістіть сусідів, надайте допомогу старим і хворим.

При раптовому підйомі рівня води зайняти високе місце (верхні поверхи будинків, дахи, дерева) і чекати допомоги. Будьте уважні до повідомлень штабу цивільного захисту”.

При штормовому попередженні: “Увага! Говорить штаб цивільної оборони. Громадяни! О _____ годині очікується посилення вітру до м/с. Населенню необхідно перебувати в приміщенні. Приберіть з балконів наявні речі. Закрийте щільно вікна та двері. Зробіть додаткове кріплення (укриття) матеріальних цінностей, що зберігаються на території. Про отриману інформацію повідомте сусідів. Будьте уважні до повідомлень штабу цивільного захисту”.

При можливому землетрусі: “Увага! Говорить штаб цивільного захисту. Громадяни! У зв’язку з можливим землетрусом прийміть необхідні заходи обережності. Відключіть газ, воду, електроенергію, погасіть вогонь у печах. Оповістіть сусідів про отриману інформацію. Візьміть необхідний одяг, документи, продукти харчування, воду і вийдіть на вулицю. Надайте допомогу старим і хворим. Займіть місце подалі від будівель і лінії електропередач. Знаходячись в приміщенні під час першого поштовху, станьте в дверний (балконний) прийом. Будьте уважні до повідомлень штабу цивільного захисту”.

Передача встановлених сигналів цивільного захисту “Хімічна тривога” та “Радіаційна небезпека”, здійснюється тільки для органів управління цивільного захисту.

Пам'ятаєте! Від знання порядку оповіщення і вміння чітко діяти в надзвичайних ситуаціях багато в чому залежить життя кожного з нас!

При відсутності інформації або її недоліку виникають чутки, пересуди, з'являються “розповіді очевидців”. Це – ґрунт для паніки. “Важливо, щоб інформація була правильно зрозуміла населенню і з неї зроблені обґрунтовані висновки.

2-е навчальне питання. Захисні споруди цивільного захисту, їх призначення та облаштування. Порядок заповнення захисних споруд та правила поведінки працівників, які укриваються в них.

Термін “захисні споруди цивільного захисту” об'єднує різні види укриттів, призначених для захисту населення від сучасних засобів ураження у воєнний час і різного роду екстремальних ситуацій мирного часу.

Захисні споруди розрізняють:

за призначенням:

- для захисту населення;
- розміщення органів управління, вузла зв'язку та медичних закладів;

за місцем знаходження:

- вбудовані, відокремлені, метрополітен, у гірських виробках;

за терміном будівництва:

- зведені завчасно;
- швидко зведені;

за захисними властивостями:

- сховища;

- протирадіаційні укриття;
- споруди подвійного призначення;
- найпростіші укриття.

Сховище – герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів, забезпечує комплексний захист людей від дій уражаючих факторів ядерного вибуху, отруйних та сильнодіючих отруйних речовин, бактеріальних засобів, а також високих температур і обвалів будівель.

Сховища обладнуються комплексом інженерних споруд, що забезпечують необхідні умови життєдіяльності протягом певного часу. До них належать:

- захисні герметичні двері;
- шлюзові камери (тамбури);
- санітарно-побутові відсіки;
- основне приміщення для людей;
- аварійний вихід;
- фільтровентиляційна камера;
- комора для продуктів харчування;
- медична кімната.

За місцем знаходження сховища бувають вбудованими (у підвалах будинків) і відокремленими. Їх споруджують заздалегідь, у мирний час, але можуть будувати і в період загрози нападу, або під час воєнних дій.

Сховища бувають:

- малі – 150-300 чол.;
- середні – 300-600 чол.;
- великі – понад 600 чол.

Сховища мають **фільтровентиляційні установки** (ФВУ). Вони очищують зовнішнє повітря, розподіляють його по відсіках і створюють у захисному приміщенні надлишковий тиск, що перешкоджає проникненню зараженого повітря.

Передбачається два режими вентиляції:

1 режим – чистка, коли зовнішнє повітря очищається від пилу;

2 режим – фільтровентиляція, коли повітря проходить крізь поглинальні фільтри, де очищується від реактивного пилу, отруйних та сильнодіючих отруйних речовин, бактеріологічних засобів.

Водопостачання здійснюється від зовнішньої водопровідної мережі.

Передбачено аварійний запас води або її джерело.

Є система **каналізації**. Санвузол влаштовується ізольовано від секцій сховища з витяжкою.

Система **опалювання** сховища працює від опалювальної мережі будинку, під яким воно знаходиться.

Освітлюється сховище від міської електромережі, в аварійних випадках – від автономної електростанції, від акумуляторів, ліхтарями.

Запас продуктів не менше ніж на 2 доби.

Медичне обслуговування здійснюють санітарні пости і медпункти.

Протирадіаційне укриття (ПРУ) – негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості та дії звичайних засобів ураження.

ПРУ повинні мати приміщення для:

- розміщення людей;
- санітарного вузла;
- вентиляційної камери;
- зберігання брудного верхнього одягу.

У ПРУ улаштовується не менше двох входів, якщо вони розраховані на 50 і більше чоловік. Входи розташовуються в протилежних кутах укриття.

Для підсилення захисних властивостей у приміщенні забивають вікна, закривають двері, насипають шар гнучого матеріалу на перекриття і роблять, якщо треба, ґрунтову підсіпку ззовні біля стін, що виступають вище поверхні землі.

Для герметизації приміщень замурують тріщини, щілини, отвори у стінах і стелях.

Приміщення, які пристосовуються під ПРУ, повинні бути забезпечені вентиляцією, опаленням, каналізацією і освітленням згідно з вимогами їх експлуатації в мирний час і в НС.

У ПРУ будь-якої місткості на цокольних і перших поверхах будинках, а також в укриттях до 50 чоловік, що розміщуються в підвальних поверхах будинків, використовується непримусова вентиляція. В інших випадках використовується примусова вентиляція.

Система опалення ПРУ є спільною з опалювальною мережею і повинна мати пристрої відключення.

При відсутності водопроводу в укриттях передбачено місце з баками питної води з урахуванням 2 л води на добу на 1 людину.

Електрозабезпечення ПРУ – від загальної мережі або переносними електричними ліхтарями.

Крім того, в укритті встановлюють нари (лавки) для відпочинку, стелажі для продуктів харчування.

Для укриття населення також використовуються:

- **споруди подвійного призначення** – наземні або підземні споруди чи їх окремі частини, що спроектовані або пристосовані для використання за основним функціональним призначенням, у тому числі для захисту населення, та в яких створені умови для тимчасового перебування людей.

- **найпростіше укриття** – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, інша споруда підземного простору, в якій можливе тимчасове перебування людей з метою зниження комбінованого ураження від небезпечних чинників, а також від дії засобів ураження в особливий період.

З метою забезпечення захисних властивостей від дії звичайних засобів ураження важливо, щоб несучі та зовнішні огорожувальні конструкції (стіни, перекриття, покриття) зазначених укриттів були виготовлені із залізобетону, цегли або інших кам'яних матеріалів. Також можливе використання будівель (споруд, приміщень) з інших матеріалів за умов їх заглиблення у землю.

З метою забезпечення захисту населення від небезпечних чинників надзвичайних ситуацій та організації його життєзабезпечення найпростіші укриття мають відповідати таким основним **вимогам**:

1) розміщуються у підвальному (підземному) або цокольному поверхах, можливо (за умов забезпечення огорожувальними будівельними конструкціями необхідних захисних властивостей або можливості вжиття додаткових заходів щодо їх підвищення) – на першому поверсі;

2) розташовуються у складі основної будівлі закладу освіти або у безпосередній близькості до неї (рекомендовано до 100 м);

3) не розміщуються поруч з великими резервуарами із небезпечними хімічними, легкозаймистими, горючими та вибухонебезпечними речовинами, водопровідними та каналізаційними магістралями, руйнування яких може призвести до травмування або загибелі працівників та студентів;

4) не зазнають негативного впливу ґрунтових, поверхневих, технологічних або стічних вод;

5) забезпечені електроживленням, штучним освітленням, системами водопроводу та каналізації. За відсутності водопостачання і каналізації вони повинні мати окремі приміщення для встановлення герметичних виносних баків для нечистот;

6) не мають великих отворів у зовнішніх огорожувальних конструкціях, наявні отвори (крім дверних) забезпечують можливість їх закладки (мішками з піском або ґрунтом, бетонними блоками, цегляною кладкою тощо);

7) забезпечені не менше ніж двома евакуаційними виходами, один з яких може бути аварійним (у найпростішому укритті місткістю менше 50 осіб допускається наявність одного евакуаційного виходу);

8) через приміщення не проходять водопровідні та каналізаційні магістралі, інші магістральні інженерні комунікації (за винятком внутрішньо будинкових інженерних мереж). Приміщення мають рівну підлогу, придатну для встановлення лав, нар, інших місць для сидіння та лежання;

9) у приміщеннях не зберігається легкозаймистих, хімічно та радіаційно небезпечних речовин, небезпечного обладнання, що не підлягає демонтажу або не може бути демонтоване у термін до 24 годин;

10) висота приміщень об'єктів, зокрема дверних отворів, становить не менше 2 м (допускається не менше 1,8 м, якщо це було передбачено проектною документацією на її будівництво), а до виступаючих частин окремих будівельних конструкцій та інженерних комунікацій (за винятком дверних отворів) – не менше 1,4 м. Ширина дверних отворів становить не менше ніж 0,9 м (допускається не менше 0,8 м, якщо це було передбачено проектною документацією на її будівництво). Перетинання дверних отворів будівельними конструкціями або інженерними комунікаціями не допускається;

11) отвори при входах (виходах) закриваються посиленими дверми із негорючих матеріалів (металевими або дерев'яними, оббитими залізом) або захисними екранами (кам'яними, цегляними або залізобетонними) на висоту не менше 1,7 м;

12) основні приміщення, призначені для укриття населення, мають примусову або природну вентиляцію;

13) забезпечується вільний доступ осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (для закладів освіти з наявністю зазначеної категорії осіб) або є технічна можливість дообладнання для забезпечення такого доступу у термін до 24 годин;

14) об'єкт перебуває у задовільному санітарному та протипожежному стані (відповідно до норм протипожежних та санітарних правил);

15) забезпечено необхідні захисні властивості для захисту від звичайних засобів ураження та зовнішнього іонізуючого випромінювання, встановлених для протирадіаційних укриттів (споруд подвійного призначення із відповідними захисними властивостями).

Необхідні захисні властивості, як правило, забезпечують об'єкти зі стінами 2–2,5 цеглини завтовшки, або з цільних залізобетонних конструкцій (блоків, панелей) товщиною від 56 см. Відповідні захисні властивості також забезпечує шар ґрунту товщиною 67–78 см (мішок з піском (ґрунтом), укладений поперек конструкції (ряду цегли).

У разі, якщо будівельні конструкції мають меншу товщину, можливе збільшення їх захисних властивостей шляхом додаткового обкладення мішками з ґрунтом (піском), встановлення екранів із залізобетонних конструкцій (панелей, блоків тощо) та/або комбінованим способом.

Місткість найпростіших укриттів вираховується з розрахунку: 0,5 м² (при будівництві нових – 0,6 м²) площі основних приміщень (для розміщення населення, що підлягає укриттю) на одну особу.

Швидко зведена захисна споруда цивільного захисту – це споруда, що зводиться (виготовляється, монтується) за короткий час із спеціальних конструкцій (виробів), вимоги до яких встановлюються будівельними нормами, стандартами та правилами.

Захисні споруди цивільного захисту, споруди подвійного призначення та найпростіші укриття складають фонд захисних споруд цивільного захисту і належать до *засобів колективного захисту*.

Порядок заповнення захисної споруди

Особлива увага повинна звертатися на необхідність найшвидшого заповнення споруд людьми.

Населення укривається у захисних спорудах за сигналами цивільного захисту. Заходити до них потрібно організовано, швидко і без паніки.

В укритті зручніше розміщуватися групами – з тих, хто разом працює або мешкає в одному будинку. В кожній групі призначають старшого. Тих, хто з дітьми, розміщують в окремих відсіках або у спеціально відведених місцях. Літніх і хворих намагаються влаштувати ближче до вентиляційних труб.

У сховище (укриття) потрібно приходити зі своїми засобами індивідуального захисту органів дихання, продуктами харчування і документами. Не дозволяється приносити з собою речі громіздкі, з сильним запахом, легкозаймисті, приводити тварин.

Правила поведінки у захисній споруді

Громадяни у захисних спорудах *зобов'язані*:

- швидко і без суєти зайняти зазначені місця у відсіках притулку;
- виконувати всі розпорядження особового складу ланки по обслуговуванню ЗС;
- дотримуватися спокою, припиняти випадки паніки і порушень громадського порядку, залишатися на своїх місцях у разі виключення освітлення;
- надавати допомогу літнім людям, жінкам, дітям, інвалідам, хворим;
- підтримувати чистоту і порядок у приміщеннях;
- утримувати в готовності засоби захисту;

- за розпорядженням командира ланки з обслуговування ЗС виконувати роботу з подачі повітря в сховище за допомогою електровентилятора з ручним приводом;
- надавати допомогу особовому складу ланки з обслуговування ЗС при ліквідації аварій та усунення пошкоджень інженерно–технічного обладнання;
- дотримуватися правила техніки безпеки (не входити в приміщення ФВУ, не торкатися до електрорубильників та електрообладнання, запірної арматури на водопроводі та каналізації, до дверей затворам та ін. обладнання).

У сховищі (укритті) **забороняється**:

- палити, вживати спиртні напої;
- приносити легкозаймисті, вибухонебезпечні і мають сильний запах речовини та громіздкі речі;
- шуміти, голосно розмовляти, ходити без особливої потреби, відкривати двері і виходити зі споруди;
- вмикати радіоприймачі, магнітофони;
- застосовувати джерела освітлення з відкритим вогнем.

Дії при виході з пошкодженого укриття

Вимушений вихід із захисної споруди здійснюється:

- при пошкодженнях споруди, які не допускають подальшого перебування в ній;
- при пожежі всередині споруди та скупченні в ній небезпечних концентрацій шкідливих газів;
- при досягненні гранично-переносних параметрів мікроклімату та газового складу повітря.

У цих випадках попередньо встановлюється ступінь зараженості місцевості, придатність сусідніх приміщень (підвали, цокольні або перші поверхи будівель, що збереглися) для розміщення людей, уточнюються маршрути евакуації схованих.

Необхідність вимушеного виходу з ЗС може виникнути при досягненні окремих показників стану організму критичних величин.

Небезпечними є величини:

- частота серцевих скорочень 120 ударів у хвилину і більше;
- температура тіла 38°C і вище.

Якщо ці явища відзначаються у більшості людей, то приймається рішення про виведення їх із ЗС. Перед виходом з укриття всі зобов'язані надіти засоби індивідуального захисту і надалі дотримуватися правил поведінки в залежності від обстановки.

3-є навчальне питання. Принцип дії, індивідуальний підбір та правила користування протигазами, респіраторами. Медичні засоби, що входять до індивідуальних аптечок та їх призначення. Індивідуальний перев'язочний пакет. Індивідуальні протихімічні пакети.

Застосування засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) поряд з такими способами захисту населення, як укриття в захисних спорудах та евакуація в замську зону, є одним з основних способів захисту населення від небезпечних хімічних речовин (НХР) та зброї масового ураження (ЗМУ).

ЗІЗ призначені для захисту людей від попадання всередину організму, на шкірні покриви та одяг НХР, отруйних речовин (ОР), радіоактивних речовин (РР) і бактерійних засобів (БЗ).

Вони поділяються за призначенням та принципом захисту.

За призначенням ЗІЗ поділяються на засоби індивідуального захисту органів дихання (ЗІЗОД) та засоби захисту шкіри (ЗЗШ):

а) засоби захисту органів дихання

До засобів захисту органів дихання відносяться протигази, респіратори, а також протипилові тканинні маски (ПТМ-1) і ватно-марлеві пов'язки.

Фільтруючі протигази призначені для захисту органів дихання, обличчя і очей людини від шкідливих домішок, що знаходяться в повітрі.

В даний час в системі цивільного захисту країни для дорослого населення використовуються: фільтруючі протигази ГП-5 (ГП-5М, ГП-7, ГП-7В).

Протигаз ГП-5 (ГП-5М) складається з фільтруюче-поглинаючої коробки малих габаритних розмірів, лицьової частини та сумки. В комплект протигазу входять плівки від запотівання скла. Вага протигазу в комплекті близько 1 кг.

Фільтруюче-поглинаюча коробка споряджається вугіллям каталізатором для поглинання шкідливих домішок у паро – і газоподібному стані та протиаерозольним фільтром для затримання шкідливих домішок в аерозольному стані.

Протигаз ГП-5М відрізняється від ДП-5 лицьовою частиною, яка має переговорний пристрій. Шолом-маска протигазу ГП-5 виготовляється в п'яти розмірах: 0, 1, 2, 3 і 4. Визначення необхідного розміру лицьової частини здійснюється за результатами виміру сантиметровою стрічкою вертикального обхвату голови, який визначають шляхом виміру голови по замкнутій лінії, що проходить через маківку, щоки та підборіддя.

Результати вимірювання:

- до 63 см – відповідають 0 розміру;
- 63,5-65,5 см – 1 розміру;
- 66-68 см – 2 розміру;
- 68,5-70,5 см – 3 розміру;
- 71 см та більше – 4 розміру.

Шолом-маски протигазу ГП-5М виготовляють 4-х розмірів: 0, 1,2 і 3.

Протигаз ГП-7 (ГП-7В)

Відмінність цих протигазів від ГП-5 (ГП-5М) полягає в тому, що фільтруюче-поглинаюча коробка кріпиться збоку і маска виготовлена з більш еластичної гуми, що зменшує тиск на голову людини.

Для кріплення на голові маска має 5 тасьм, за допомогою яких її можна підігнати за розміром. Маска випускається трьох розмірів: 1, 2 і 3.

Протигаз ГП-7 призначається для населення, а ГП-7В – для особового складу формувань. Останній має пристосування для пиття води. Лицьові частини обох протигазів мають переговорний пристрій.

Респіратори

Для захисту органів дихання від радіоактивного і ґрунтового пилу та при діях у вторинній хмарі бактеріальних засобів використовуються респіратори Р-2, Р-2Д, У2-К, “Тополь” та ін.

Респіратори являють собою фільтруючу напівмаску, забезпечену двома клапанами вдиху і одним клапаном видиху, оголовком, що складається з еластичних тасьм, і носовим затискачем.

Крім зазначених типів респіраторів промисловість випускає ще ряд зразків для застосування у виробничих умовах. Протигазові респіратори – РПГ-67В захищає від парів хлору, РПГ-ДО – від аміаку.

Медичні засоби індивідуального захисту, правила їх використання

а) індивідуальний перев'язувальний пакет і правила користування ним

Серед травм, що виникають в осередках ураження, може бути велика кількість ран – забитих, розтрощених, різаних, колотих, рваних та ін. Перша допомога при пораненнях повинна забезпечити зупинку кровотечі, закриття відкритої рани пов'язкою, нерухомість (імобілізацію) для забезпечення спокійного положення пошкодженої частини.

Для накладання первинних пов'язок на рани використовують індивідуальні перев'язочні пакети (ПП), великі і малі стерильні пов'язки та бинти.

Пакет перев'язувальний індивідуальний складається з бинта (шириною 10 см і довжиною 7 м) і двох ватно-марлевих подушечок (розміром 17,5х32 см). Одна із подушечок пришита до бинта нерухомо, а іншу можна пересувати по бинту. Подушечки і бинт загорнуті у вощений папір і вкладені в герметичний чохол з прогумованої тканини, целофану чи пергаментного паперу. У пакеті є шпилька, на чохлі вказані правила користування.

Перш ніж накласти первинну пов'язку при наданні першої медичної допомоги, треба оголити рану, не забруднюючи її і не завдаючи болю ураженому. Верхній одяг в залежності від характеру рани, погодних та місцевих умов або знімають або розрізають по шву. Спочатку знімають одяг зі здорової сторони, а потім – з ураженої. У холодну пору року щоб уникнути охолодження, а також в екстрених випадках надання першої медичної допомоги уражених у важкому стані, одяг розрізають в області рани у вигляді клапана двома горизонтальними (вище і нижче рани) і одним вертикальним розрізами, отриманий клапан відвертають в бік, оголюючи рану. Не можна відривати від рани прилиплий одяг, її треба обережно обстригти ножицями і потім накласти пов'язку.

При наданні першої медичної допомоги, коли під руками немає табельних перев'язувальних засобів, повинні широко використовуватися підручні матеріали: тканини (краще не кольорові), простирадла, сорочки та ін. При нестачі стерильного перев'язувального матеріалу його слід використовувати економно, тільки на першу частину пов'язки, якою закривається рана, а другу, фіксуючу частину пов'язки, виконувати нестерильним перев'язувальним матеріалом або підручними засобами.

б) індивідуальний протихімічний пакет ІПП-8 і правила користування ним

Індивідуальний протихімічний пакет ІПП-8 призначений для знезараження (дегазацію) шкірних покривів тіла і одягу від потрапляння на них отруйних речовин (ОР).

Пакет ІПП-8 складається зі скляного флакона, наповненого дегазуючим розчином, чотирьох ватно-марлевих тампонів і поліетиленового мішечка.

У разі виявлення після хімічного нападу противника або під час руху по зараженій території крапель або мазків отруйних речовин на шкірних покривах, одязі, взутті або засобах індивідуального захисту, необхідно негайно зняти їх тампонами з марлі або вати, якщо таких тампонів немає, краплі (мазки) ОР можна зняти тампонами з паперу або ганчірки.

Всі уражені місця слід обробити розчином з пакету ІПП-8. Для цього необхідно розкрити пакет, взяти ватно-марлевий тампон і рясно змочити його рідиною з флакона. Змоченим тампоном протерти відкриті ділянки шкіри, а також зовнішню поверхню шолом-маски одягнутого протигазу. Взнявши другий тампон, знову його рясно змочити рідиною з флакона і ретельно протерти ним комірці і краї манжетів одягу, прилеглі до відкритих ділянок шкіри.

Необхідно пам'ятати, що рідина пакету отруйна і небезпечна для очей. Шкіра обличчя і очі обтираються сухим тампоном.

При відсутності ІПП-8 можна застосовувати слабкі розчини лугів, хлораміну. Наприклад, для дегазації таких ОР, як зарин – 2 % розчин їдкого натрію, 5-10 % розчин нашатирного спирту або вуглекислого натрію. Для знезараження V-газів слід застосовувати 5 % розчин хлораміну або 3 % розчин гіпохлориду натрію. Очі, уражені зарином або іпритом, або ОР сльозоточивої та дратівної дії, необхідно рясно промити 2 % розчином двовуглекислої соди або чистою водою.

4-е навчальне питання. Евакуація, порядок її проведення, правила поведінки.

Евакуація – комплекс заходів з метою організованого вивезення (виходу) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайних ситуацій і розміщення його у безпечних районах (містах) у разі виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей.

Загальна евакуація – комплекс заходів, які здійснюються з усіма категоріями населення в окремих регіонах держави у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Часткова евакуація – комплекс заходів, які здійснюються для захисту окремих категорій населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Часткова евакуація проводиться випереджувальним порядком для визначених категорій населення: студентів, учнів інтернатів, вихованців дитячих будинків, пенсіонерів, інвалідів, людей похилого віку, разом з викладачами та вихователями, обслуговуючим персоналом і членами їх сімей, а також хворих разом з лікувальними закладами і їх персоналом.

Безпечний район – придатний для життєдіяльності район розміщення евакуйованого населення, який призначається рішенням відповідного органу виконавчої влади за межами зон можливого руйнування, хімічного зараження, катастрофічного затоплення, масових лісових і торф'яних пожеж, а також радіоактивного зараження.

Способи проведення евакуації:

– **загальна евакуація** проводиться шляхом вивезення основної частини населення з небезпечних районів усіма видами наявних транспортних засобів на відповідній адміністративній території та виведення найбільш здорової його частини пішим порядком;

– **часткова евакуація** проводиться з використанням транспортних засобів, що експлуатуються за діючим графіком.

Для прискорення евакуації за рішенням керівника відповідного виконавчого органу виконавчої влади залучаються додаткові транспортні засоби.

Оповіщення населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій здійснюється з використанням усіх систем оповіщення, ліній зв'язку, засобів радіо і телебачення із залученням, при необхідності, сил і засобів органів МВС.

Безпечний район визначається органом виконавчої влади, як правило, на території своєї області.

За кожним підприємством, організацією, об'єктом закріплюється район або пункт розміщення.

У разі хімічного зараження, катастрофічного затоплення, масових пожеж евакуація здійснюється у безпечні райони поблизу місць виникнення надзвичайної ситуації.

Евакуаційні органи ЦЗ – органи управління цивільного захисту, призначені для планування, організації та керівництва заходами щодо евакуації населення.

До евакуаційних органів належать:

- міські (районні) і об'єктові евакуаційні комісії;
- збірні пункти евакуації (ЗПЕ);
- приймальні пункти евакуації (ППЕ).

Евакуаційні комісії призначаються для безпосередньої організації і проведення евакуації населення і розосередження робітників та службовців.

ЗПЕ – створюються для збору, реєстрації евакуйованих та відправлення їх на пункти тимчасового проживання.

ППЕ – призначаються для прийому евакуйованих і розміщення в пунктах тимчасового проживання.

Порядок проведення евакуації

У залежності від конкретно сформованої обстановки евакуація буде проводитися транспортом або комбінованим способом (транспортом і пішим порядком).

Оповіщення населення про початок розосередження та евакуації здійснюється по радіо, телебаченню, вуличним гучномовцем і пересувними засобами оповіщення (поліція).

Оповіщення буде проводитися штабом ЦЗ міста, керівниками навчальних закладів, організацій ЖЕУ.

Отримавши розпорядження або почувши оголошення про початок і порядок евакуації, громадяни зобов'язані швидко підготуватися до виїзду (виходу) до вказаного часу на ЗПЕ, маючи при собі: паспорт, військовий квиток, диплом, свідоцтво про народження, трудову книжку або пенсійне посвідчення, засоби індивідуального захисту, особисті речі, запас харчів на три доби, набір медикаментів.

До кожної валізи прикріплюється бирка з прізвищем та ініціалами із зазначенням постійного місця проживання і кінцевого пункту евакуації. Вага речей не повинен перевищувати 50 кг.

Дітям в кишеню одягу необхідно вкласти картку з зазначенням імені, по батькові, прізвища, року народження, місця проживання та місця роботи батьків.

При евакуації з квартири всі прилади знеструмлюються, квартира здається на зберігання представнику ЖЕУ.

По прибутті на ППЕ евакуйовані зобов'язані:

1. Зареєструвати себе та членів сім'ї.
2. Уточнити місце тимчасового проживання.

Керівник заняття _____
(підпис) (ім'я та прізвище)